

Handläggare: Styrelsen

Datum: 2021-02-13

Dnr: O412-5/2021

Proposition 4

Åsiktsutveckling inom forskarutbildningsfrågor

Följebrev

Proposition 4: Åsiktsutveckling inom forskarutbildningsfrågor

Inledning

Efter förslag från Doktorandkommittén har styrelsen valt att föreslå ett flertal förändringar i principprogrammet och SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning (HUOUFA), med målsättningen att stärka SFS principer rörande forskarutbildningen.

Det har inledningsvis funnits ett stort behov av att definiera vad som avses med studenter i dokumentet och att tydliggöra att med studenter avses studenter och doktorander i fristående kurser, program på kandidat- och masternivå samt forskarstudier i enlighet med högskolelagen.

Begreppet “vetenskapspersoner”

Doktorandkommittén har lyft att begreppet vetenskapsperson är särskilt oklart när det kommer till doktorander, och att ett nytt alternativ bör tas fram. Utifrån det har styrelsen fört en längre diskussion om definitionen av vetenskapspersoner och huruvida studenter bedriver forskning eller ej. Vetenskapspersoner kan förstås med begrepp likt akademisk personal vilket avser anställda vid universitetet som bedriver forskning och undervisning, till exempel lektorer, adjunkter, docenter, postdocs och så vidare. Med begreppet vetenskapspersoner önskar SFS påpeka att även studenter kan bedriva forskning samt att externa parter kan tas in för undervisning och forskning utan att dessa är anställda vid lärosätet.

Studenter kan bedriva verksamhet som liknar forskning, utan att detta av akademien anses vara forskning. Exempelvis finns skillnader i ansvarsutkrävande vilket sker genom disciplinnämnd kontra nämnden för oredlighet i forskning. Ur ett livslångt lärande-perspektiv är individen samtidigt i en lärande och i en forskande fas, och begreppet vetenskapsperson medför därmed en svår gränsdragning. Styrelsen föreslår därför en omformulering i principprogrammet.

Styrelsen föreslår att ersätta vetenskapspersoner med “akademisk personal”. Vetenskapspersoner föreslås tas bort i hela texten. Akademisk personal är ett begrepp som används inom högskolesektorn för att beskriva forskarstudenter samt personal som forskar och/eller undervisar, likt professorer och lektorer. Akademisk personal skiljer sig från övrig personal som teknisk, administrativ eller bibliotekspersonal.

Om förslag i principprogrammet

I avsnitt 2.4 önskar styrelsen lägga till en mening om akademisk frihet för forskarstuderande och att lärosätet ansvarar för detta. Avsaknaden av fri publiceringsrätt och rätten att byta handledare upplevs av doktorander som problematisk. Detta täcks delvis av tidigare kapitel, likt att rätten att ändra handledare täcks inom avsnitt 4.2 i principprogrammet.

Ett flertal förändringar har tillkommit för att bidra till ett specifikt doktorandperspektiv eller bemöta en problematik som är specifik för doktorander. Exempel på sådana förändringarna är förslagen i avsnitt 4.1 eller 4.4.

I vissa fall, likt med ändringarna i avsnitt 4.2 eller 2.6, har även ändringen effekt på grundutbildning. I avsnitt 2.6 problematiseras internationaliseringskonceptet för att lyfta fram annat än fysisk mobilitet. Förändringen i avsnitt 4.2 handlar delvis om att förtydliga att handledning är någonting annorlunda än undervisning och bör inkorporeras när vi pratar om personal verksamma inom utbildning.

I 4.2 sker ett utvecklande resonemang för att kunna inkludera doktorandutbildningen och det berör framförallt begreppet "självstudier". Självstudier innefattar bland annat när studenter inom ramen för traditionella kurser inte har lärarledd tid, självständiga arbeten som kandidat- och masterexamensarbeten samt stora delar av forskarutbildningen. SFS vill inte att huvuddelen av traditionella kurser ska utgöras av självstudier då detta riskerar vara kvalitetshämmande, men självstudier utgör naturligt en huvuddel av forskarutbildningen. Stycket är därmed omformulerat för att ta hänsyn till dessa aspekter.

I avsnitt 4.4 föreslår styrelsen en text relaterad till forskarstudenters disputation. Betoning på ekonomiska förutsättningar kommer ur att vissa disputationer inte får tillräckligt med ekonomiskt stöd för att till exempel ersätta opponenterna.

Om förslag i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning

Första stycket i avsnitt 2.1 har skrivits om för att specificera vilka principer som ska styra utbildningens utbud på grund- och avancerad nivå och vilka principer som ska styra forskarutbildningens utbud.

I avsnitt 2.2 har ett stycke lagts till för att förtydliga syftet med forskarutbildningen och att doktoranders akademiska frihet och inflytande i deras egen forskning måste värnas.

Forskarutbildningens storlek och karaktär påverkar principerna som styr dess utbud. I slutet av avsnitt 3.1 läggs därför ett stycke till där specificeras att anknytningen till en forskningsmiljö av hög kvalitet är centralt för utbudet av forskarutbildningen. Forskning och utbildning inom olika områden bör bedrivas i hela Sverige och för att utvidga denna princip till också att inkludera forskarutbildningen specificeras det att

forskarutbildning inom alla forskningsämnesområden bör finnas tillgängliga i hela landet.

Mellan stycke 4 och 5 i avsnitt 4.1 läggs det till att dimensioneringen av forskarutbildningen styrs av akademins och samhällets behov av forskare. Forskarutbildningens roll i förhållande till utbildning av hög kvalitet på grund- och avancerad nivå specificeras. För att säkerställa lärosätenas autonomi specificeras det att det är lärosätena som styr vilka enskilda forskarutbildningsplatser som ska utlysas.

I slutet av avsnitt 5.1 har ett stycke lagts till om att lärosäten inte ska vara beroende av externa finansiärer för att tillhandahålla en nödvändig dimensionering av forskarutbildningen. Detta för att säkerställa lärosätenas autonomi och långsiktighet. Dimensioneringen av forskarutbildningen är kopplad till kvaliteten av utbildning på grund- och avancerad nivå, då doktorander bedriver en stor del av undervisning och handledning av studenter på grund- och avancerad nivå vilket också specificeras i det nya stycket.

Tillträde till forskarutbildningen skiljer sig stort från tillträde till utbildning på grund- och avancerad nivå. Därför läggs det till ett avsnitt 6.3 som enbart handlar om detta. De delar från avsnitt 6.1 och 6.2 som berörde detta har inorporerats till det nya avsnittet. Fokus i avsnitt 6.3 är att redovisa hur en säkerställer en transparent och rättssäker antagning till forskarutbildningen, med ett särskilt fokus på situationen för skuggdoktorander och på doktorander som verkar vid svenska lärosäten men som är antagna till utländska lärosäten.

Proposition 4

Åsiktsutveckling inom forskarutbildningsfrågor

Förslag till beslut

Styrelsen föreslår fullmäktige

att i principprogrammets kapitel 1, som nytt stycke direkt efter första stycket, lägga till: Med student avses i denna text den som är antagen till och bedriver högskoleutbildning på grund-, avancerad nivå eller forskarnivå, och med doktorand en student som är antagen till och bedriver utbildning på forskarnivå, allt i den utsträckning inte annat anges särskilt. I VoteIT: #P4-PP-1

att i principprogrammets kapitel 2, ändra meningen “Huvuddelen av den forskning som bedrivs ska finansieras av allmänheten genom icke-konkurrensutsatta offentliga medel.” till “Huvuddelen av den forskning som bedrivs på lärosäten ska finansieras av allmänheten genom icke-konkurrensutsatta offentliga medel.” #P4-PP-2

att i principprogrammets avsnitt 2.4, slutet i tredje stycket lägga till meningen “Det är både statens och lärosätenas ansvar att säkerställa akademisk frihet för studenter och akademisk personal. Lärosätena har ett särskilt ansvar för forskarstuderandes akademiska frihet.” #P4-PP-3

att i principprogrammets avsnitt 2.5, slutet av första stycket lägga till meningen “Alla studenter ska ha möjlighet att bedriva studentinflytande utan att det kan ha negativ inverkan på studenten eller dess utbildning.” #P4-PP-4

att i principprogrammets avsnitt 2.6, slutet av första stycket lägga till meningen “Internationalisering avser inte enbart att vara fysiskt verksam i ett annat land utan även att exempelvis knyta internationella kontakter som student eller akademisk personal.” #P4-PP-5

att i principprogrammets avsnitt 3.2, lägga till ett nytt tredje stycke med följande text: Forskarstuderande har en dubbel roll i akademien som såväl studenter som akademisk personal. Likt övrig personal ska forskarstuderande ha goda, förutsägbara arbetsvillkor från dag ett. #P4-PP-6

att i principprogrammets avsnitt 4.1, efter nuvarande andra stycke, lägga till ett nytt tredje stycke med följande text: För forskarutbildningen innebär användbarhet att den forskarstuderande ska bli en oberoende forskare med förmåga att förvalta, utvidga och förmedla kunskapsomfånget inom vetenskapsområdet till gagn för såväl samhället som den enskilda individen. #P4-PP-7

att i principprogrammets avsnitt 4.2, ändra första stycket till “Ansvaret för

studentens lärandeprocess delas mellan studenten och den som undervisar eller handleder. Rollen som akademisk lärare innebär särskilda krav kopplade till syftet med högre utbildning. För att en student ska få bästa möjliga utbildning är det viktigt att kunskapen förmedlas av vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare. Precis lika viktigt är att den som undervisar eller handleder har gedigen högskolepedagogisk kompetens. Allt som lärs ut inom ramen för högre utbildning ska vila på vetenskaplig grund, konstnärlig grund eller beprövad erfarenhet. Likväl ska alla läraktiviteter och den undervisning och handledning som sker vara förankrad i vetenskap och beprövad erfarenhet om lärande. För att säkra nödvändig kompetens måste högskolepedagogisk utbildning vara obligatorisk och återkommande för undervisande och handledande personal. All utbildning som leder till examen måste även planeras och genomföras med tydlig förankring i de nationella examensmålen.” #P4-PP-8

att i principprogrammets avsnitt 4.2, ändra andra stycket så att stycket lyder: Det är viktigt att de undervisningsformer som används är relevanta för utbildningen och varierar för att studenten på bästa sätt ska kunna ta till sig kunskapen. Självstudier utan tillräcklig handledning ska aldrig förekomma, eftersom detta ger studenterna sämre möjligheter att utveckla det analytiska och kritiska tänkande som högre utbildning kräver. För utbildning på grund- och avancerad nivå, utom vid självständiga arbeten, får självstudier aldrig utgöra huvuddelen av utbildningen. #P4-PP-9

att i principprogrammets avsnitt 4.4, lägga till meningen “Doktorander ska aldrig själva bära ansvaret att finansiera eller kvalitetssäkra sin disputation.” i slutet av stycket. #P4-PP-10

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 2.1, ändra meningen “SFS anser att antalet utbildningsplatser inom högre utbildning ska styras så att alla sökande som är kvalificerade kan få plats att studera.” till “SFS anser att antalet utbildningsplatser inom högre utbildning ska styras så att alla sökande som är kvalificerade kan få plats att studera på grund- och avancerad nivå.” #P4-huoufa-1

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 2.1, efter första stycket lägga till: Antalet utbildningsplatser på forskarnivå ska anpassas efter såväl akademins eget behov som samhällets behov. #P4-huoufa-2

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 2.1, fjärde stycket ändra “grundutbildning” till “utbildning”. #P4-huoufa-3

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 2.1, sista stycket ändra meningen “Den högskolepedagogiska kompetensen hos undervisande lärare får aldrig klassas

som sekundär till exempelvis en enskild lärares forskning.” till “Den högskolepedagogiska kompetensen hos undervisande lärare och handledare får aldrig klassas som sekundär till exempelvis en enskild lärares forskning.” #P4-huoufa-4

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 2.2, lägga till som sista stycke: Forskarutbildningen är den högsta nivån av akademisk utbildning. Principerna som styr utbildning på forskarnivå är på många sätt liknande de som styr utbildning på grund- och avancerad nivå, men fokus för forskarutbildningen är alltid att utbilda doktorander till att bli självständiga forskare. För att en forskarutbildning ska kunna betraktas som akademisk måste den individuella forskarstuderandes akademiska frihet värnas lika starkt för övriga forskare inom akademin. #P4-huoufa-5

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 3.3, lägga till som sista stycke: Forskarutbildning är en central del av högre utbildning precis som utbildning på grund- och avancerad nivå. För forskarutbildningens kvalitet är det nödvändigt att den är anknuten till en forskningsmiljö av hög kvalitet. Det bör finnas en bred tillgång till forskarutbildning i hela Sverige för att säkerställa en stark koppling mellan forskning, utbildning och samhället, och för att brett tillgängliggöra forskarutbildning. #P4-huoufa-6

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 4.1, efter tredje stycket lägga till: Det är lärosätens ansvar att bestämma vilka forskarutbildningsplatser som ska utlysas. Forskarutbildningens dimensionering ska styras av akademin och samhällets behov av forskare. En särskilt viktig aspekt av detta är akademin långsiktighet där forskarutbildningens dimensionering bör tillfredsställa akademin behov av forskarutbildade för en högkvalitativ utbildning på grund- och avancerad nivå. #P4-huoufa-7

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 4.2, ändra meningen “Lärosätena ska erbjuda den utbildning studenterna efterfrågar så länge utbildningen lever upp till kriterier för akademisk utbildning.” till “Lärosätena ska erbjuda den utbildning på grund- och avancerad nivå som studenterna efterfrågar så länge utbildningen uppnår kriterierna för akademisk utbildning.” #P4-huoufa-8

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 4.2, ändra meningen “SFS anser att det är lärosätens skyldighet att säkerställa studentinflytande i lärosätets dimensionering och utbud samt ansvar att diskutera dimensioneringsfrågor med en mångfald av aktörer i samhället.” till “SFS anser att det är lärosätens skyldighet att säkerställa studentinflytande i lärosätets dimensionering och

utbud. Utöver studentinflytande har lärosätena ett ansvar att diskutera dimensioneringsfrågor för alla nivåer av utbildning med en mångfald av aktörer i samhället.” #P4-huoufa-9

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 5.1, som sista stycke lägga till: För forskarutbildningens finansiering är det centralt att lärosätena har resurser att dimensionera forskarutbildning utifrån de principer som beskrivs i detta ställningstagande. Lärosätena ska inte vara beroende av extern finansiering för att upprätthålla en nödvändig omfattning på forskarutbildningen. #P4-huoufa-10

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning avsnitt 6.1, ta bort stycket “Den som har avlagt examen på avancerad nivå eller har motsvarande kvalifikationer ska vara behörig att söka forskarutbildning inom sitt ämnesområde. Eftersom forskarutbildning i normalfallet också är en tjänst och den som antas till forskarutbildning normalt ska anställas, måste antagningen också pröva om den sökande uppfyller kraven för en doktorandtjänst. Doktorandplatser måste utlysas öppet och bedömning ske mot en tydlig beskrivning av programmet och tjänsten. Det ska vid utlysning av forskartjänst alltid vara tydligt om tjänsten avser en licentiatexamen eller doktorsexamen.” #P4-huoufa-11

att i SFS ställningstagande: Högre utbildnings omfattning, utbud, finansiering och antagning kapitel 6, lägga till följande som nytt avsnitt:

6.3 Tillträde till utbildning på forskarnivå

Den som har avlagt examen på avancerad nivå eller har motsvarande kvalifikationer ska vara behörig att söka forskarutbildning inom sitt ämnesområde.

Doktorandplatser måste utlysas öppet och bedömning ske mot en tydlig beskrivning av programmet och tjänsten. Ansökningsprocessen ska vara transparent och rättssäker. Beslutet att bestämma vem som blir anställd som doktorand bör aldrig ligga hos en enskild individ. Det ska vid utlysning av doktorandtjänst alltid vara tydligt om tjänsten avser en licentiatexamen eller doktorsexamen.

Antagningskriterier för forskarutbildningar ska vara tydliga, transparenta och rimliga. För antagning till forskarutbildning får det aldrig vara ett krav att den sökande ska ha bedrivit forskning tillsammans med den forskargrupp som doktorandtjänsten är placerad inom. Det bör inte heller vara ett krav att den sökande ska ha publicerat artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Detta kan däremot vara meriterande.

Alla doktorandtjänster ska utlysas offentligt och finnas tillgängliga för samtliga presumtiva forskarstuderande. Det är viktigt att lärosäten aktivt arbetar för att

motverka förekomsten av så kallade "skuggdoktorander", individer som är verksamma som doktorander men som inte är antagna till forskarutbildning.

Doktorander som är inskrivna vid ett utländskt lärosäte men som under en tid agerar gästforskare vid ett svenskt lärosäte bör särskilt inkluderas i en forskargrupp. Lärosätet bör vara medvetna om dessa doktoranders existens och vara tydliga i vilka ömsesidiga förväntningar som finns mellan dem och lärosätet. Även om dessa doktorander inte är antagna till en forskarutbildning vid lärosätet de är verksamma vid bör de i så hög utsträckning som möjligt behandlas på samma sätt som antagna forskarstuderande. #P4-huoufa-12